

K.E. Løgstrup: 'Suveræne Livsytringer og Moralsk Fænomenologi'

Den Suveræne Livsytring – Moralens fænomenologi

(definitive livsytringer, spontane livsytringer)

- En umiddelbar, spontan reaktion på en given situation
- Forekommer i interpersonelle kontekster
- Motiveres af menneskelig tilbøjelighed – en universel egenskab ved menneskets beskaffenhed
- Er etisk ved vejs ende – ligger over moralske og etiske principper
- Er konstitutive for moralitet

Eksempler på 'Suveræne Livsytringer'

- Barmhjertighed
- Tillid
- Tilgivelse
- Oprigtighed
- Medfølelse
- Håb
- Kærlighed etc.

De suveræne livsytringers tilstedeværelse i vor hverdag

Løgstrup giver en række eksempler på, hvad en suveræn livsytring er, men nogle enkelte kan fremhæves.

F.eks. taler Løgstrup om 'Talens åbenhed'. Når en anden person åbner sig for os, forekommer det intuitivt, at vi er forpligtede til at svare den anden.

På samme måde er det forbundet med 'dårlig samvittighed' helt umiddelbart at lyve, fordi man føler man handler forkert.

I 'nærværet' med en anden person er det naturstridigt at gøre den anden til genstand for en vurdering – det lader sig først gøre i fraværet. Det menneskelige nærvær stiller derfor krav til os – vi er (spontan) *til* i nærværet.

Hvad gør suveræne livsytringer?

Livsytringernes formål er at få det sociale liv til at fungere. De suveræne livsytringer sikrer det gode liv.

Suveræne Livsytringer & (etiske) Fordringer

De suveræne livsytringer adskiller sig fra etiske fordringer i deres suverænitet. Den spontane livsytring er det mest elementære moralske fænomen. Moralens er konstitueret i kraft af suveræne livsytringer.

Moralske værdier erfares i de suveræne livsytringer. Deres værdi er også givet på forhånd – fænomenerne kan ikke opfattes og derefter gøres til genstand for en vurdering. Vi forstår dem absolut positivt – deri ligger deres natur.

Fordringer

En (etisk) fordring er derimod et krav der stilles til mennesket i fraværet af en suveræn livsytring. Med en (etisk) fordring er handlingen motiveret af en moralsk bagtanke – handlingens moralske værdi er os bevidst. (Her nævner Løgstrup f.eks. 'den gyldne regel: handl mod andre, som du ønsker, at de skal handle mod dig')

Hvis en suveræn livsytring undslipper os – eller vi bliver livsytringen bevidst (så den ikke længere er en livsytring) er vi derfor ikke undladt at kunne handle moralsk. Vi kan imødekomme handlingen som fordring i stedet.

Løgstrup bemærker, at mennesker som oftest er villige til at handle på baggrund af en (etisk) fordring, selvom denne ofte kan være uoverkommelig (eller have uoverkommelige konsekvenser), mens mange mennesker ofte undgår at reagere på de spontane livsytringer, selvom disse ofte er mere end overkommelige.

Karaktertræk

Karaktertræk (dyder) kan ikke sidestilles med suveræne livsytringer, da karaktertræk kan trænes, og på sin vis er noget vi er os bevidste. Karaktertræk er ej heller 'etisk ved vejs ende' – de har ikke et givet mål, som ubetinget er positivt.

Kants afvisning af karaktertræk

Ifølge Kant var karaktertræk udtryk for tilbøjeligheder, og kunne derfor ikke medvirke til at fremme moralske handlinger. Karaktertræk var ikke et udtryk for den gode vilje – den gode vilje kommer udelukkende til udtryk i vores rationalitet.

Suveræne livsytringer undgår denne problematik, da de netop ikke kan karakteriseres som tilbøjeligheder. De er ubevidste, spontane, umiddelbare moralske fænomener, og de er 'etisk ved vejs ende'. Suveræne livsytringer er derfor moralsk af karakter.

Løgstrup om moderne analytisk moralfilosofi – 4 stadier

- i. G.E. Moore's 'the open question argument'
Moral-filosofi bliver reduceret til en analyse af sprog og prædikater. Moore viser, at ordet 'god' ikke kan reduceres til noget andet.
- ii. A.J. Ayers & C.L. Stevensons 'emotivisme'
Ayer og Stevenson laver sondringen mellem deskriptive og ekspressive udsagn. Moralske udsagn beskriver ikke verden, de udtrykker blot vores følelser.
- iii. R.M. Hares 'præskriptivisme'
Hare argumenterer, at moralske udsagn skal forstås præskriptivt i stedet for ekspressivt. Med moralske udsagn foreskriver vi en bestemt universel regel for vores omverden.
- iv. Dagligsprogs moral filosofien
Wittgenstein inspireret moral-filosofi, der påpeger, at snævre sondringer mellem deskriptive, ekspressive, præskriptive etc. er problematiske. Sproget er et spil, som anvendes i mange forskellige henseender og under mange forskellige omstændigheder. Omstændighederne og konteksten hvori man taler, udstikker reglerne for brugen af sproget i den specifikke sammenhæng.

Problemet, ifølge Løgstrup, med alle ovenstående tilgange til moralfilosofi er, at de fokuserer på prædikater og ord i stedet for at fokusere på de moralske fænomener, som de fremtræder for os.

Ydermere har disse traditioner fokuseret for meget på moralske principper, i stedet for at fokusere på hvorudfra disse principper oprindeligt udspringer (eller skal udspringe).

Løgstrups kritik af R.M. Hare

Hare accepterer følgende: Et moralsk udsagn indeholder et universaliseringskrav. Det er intimt forbundet med det moralske sprog, at de domme man fælder ikke blot gælder for én selv men for alle i en lign. eller identisk situation.

Universaliseringskravet adskiller sig fra et krav om generalitet i det, at generelle forskrifter som oftest er meget brede. Hare kræver ikke, at alle moralske forskrifter, skal kunne reduceres til generelle principper. Meget specifikke principper er tilstrækkelige, så længe de tillader, at man kan foretage en hypotetisk rolle bytning.

Eks. Hvis Tony Blair løj ang. Storbritanniens motiver for at gå i krig i Irak, handlede han moralsk forkert.

Hvorfor?, spørger vi så. Her kan gives et svar med henvisning til et generelt princip eller et universelt princip.

Generelt princip

"Fordi det er forkert at lyve"

Universelt princip

"For, for alle x, hvorom det gælder, at han/hun er Premier-minister for et givent land gælder det, at den person ikke må lyve om motivet for vægtige beslutninger - herunder spørgsmål om krigsdeltagelse"

Hares forklaring

Hare: De generelle principper er ofte så løse, at der let kan konstrueres hypotetiske modeksempler, hvor det generelle princip fejler. Derfor insisterer han på universelle principper. De er tilpas snævre til, at man kan tage stilling til situationen på baggrund af en rolleombytning (hvis jeg var i Tony Blairs sted, ville jeg så også mene at) – og samtidig undgå kontrafaktiske indvendinger.

Dette forekommer det dog imidlertid, at Løgstrup overser.

Løgstrup:

Jeg kan ikke se, at erstatningen af generaliteten med universaliteten giver det moralske princip en fornemmere plads i den etiske argumentation (s.48)

Hare om moralsk uenighed

Hare: Hvis A mener at en handling *h* er forkert, fordi den ikke lever op til universaliseringsprøven, mens B mener at *h* er acceptabel, fordi B slet ikke accepterer universaliseringsprøven som målestok – er der ingen moralsk uenighed. (Universaliseringsprøven er ikke et moralsk krav, den er udelukkende et logisk krav)

Løgstrup:

At få sin debitor sat i gældsfængsel er allerede, som nedbrydelse af hvad vores tilværelse i dens interdependens er anlagt på at være, en ond handling og bliver ikke først umoralsk af, at man ikke finder det i sin orden, at ens kreditor sætter een selv i gældsfængsel (s.51)

Ifølge Løgstrup, spørgsmålet er hvad det argument baserer sig på?

Her viser det sig, hvor skæbnesvangert det er at blive stående ved de moralske principper, selv om de også er universelle, uden at gå tilbage til de etiske deskriptive livsytringer, som principperne grunder sig i. Den moralske argumentation og dens universaliseringsprøve kommer til at konstituere moralen og umoralen – som om moral og umoral ikke var der i forvejen (s.50)

Ganske korrekt, men er det virkelig skæbnesvangert?

Ydermere – bemærk Løgstrups egne antagelser:

- a) "som om moral og umoral ikke var der i forvejen"
- b) "at gå tilbage til de etiske deskriptive livsytringer"

Løgstrup: Hare har implicit medgivet, at det rigtige og forkerte eksisterer på forhånd, givet hans egen argumentation:

Eks. Fanatikeren universaliserer en række (absurde) forskrifter, og hævder, at han uden at blinke ville bytte plads, såfremt han befandt sig i den pågældende situation. Hertil svarer Hare, at en sådan person er i en 'pervers' overensstemmelse med 'universaliseringsprøven'. Men for at hævde det, siger Løgstrup, må Hare allerede have antaget, hvad der er moralsk rigtigt og forkert.

Muligt svar fra Hare til Løgstrup

Hare kunne anføre, at han udelukkende mener, at fanatikeren, der universaliserer en række absurde forskrifter, simpelthen ikke ved, hvad der vil gavne ham selv endsige hans omverden. Universelle præskriptioner hviler også på 'den gyldne regel', og derfor forekommer det måske absurd at universalisere fanatiske og absurde krav. Ikke fordi – det er moralsk forkert (det kan det ikke være), men fordi det på ingen måde er gavnligt – det skaber ikke lykke, velfærd etc. På den måde kan fanatikeren siges at være pervers, fordi hans begreb om velfærd ikke korresponderer med den generelle norm.

Problemet i Løgstrups kritik af Hare – Kort fortalt

Løgstrups påstand, at universaliseringsprøven ikke kan konstituere, hvad der er moralsk rigtigt og moralsk forkert, hviler på Løgstrups egne antagelser om suveræne livsytringer og moralens fænomenologi. Løgstrup overser forskellen på moral objektivisme og moral subjektivisme. Løgstrup er udpræget objektivist, og derfor forekommer Hares analyse utilstrækkelig – men Hare accepterer slet ikke de præmisser, som Løgstrup bruger til at afvise ham med.

De etiske deskriptive fænomeners værdi-indifferens

Ifølge Løgstrup har moderne analytisk moralfilosofi fokuseret for kraftigt på non-deskriptive etiske termer som *god, ond, rigtig, forkert* mfl.

I stedet burde de have fokuseret på etisk *deskriptive* fænomener som *tillid, mistillid, sandfærdighed, løgnagtighed, tapperhed, fejhed, hovenhed, barmhjertighed* osv.

Disse fænomener er ikke værdi-indifferente – deres positivitet eller negativitet er givet i fænomenerne selv. Ydermere kan de beskrives.
(positionen kan sammenlignes lidt med Philippa Foot, selvom hun argumenterer semantisk – Løgstrups argumentation er metafysisk / fænomenologisk)

Moralske princippers overflødighed

Pga. ovenstående argumenterer Løgstrup også, at moralske principper som sådan er overflødige. De moralske principper er genereret på baggrund af de suveræne livsytringer, de moralske fænomener. Principperne har kun vægt, fordi de søger at afspejle de moralske fænomener. Men princippet i sig selv har ingen vægt – det har kun de moralske fænomener.

Der er ikke brug for universelle principper eller lign. til at afgøre, hvordan vi skal handle i en situation. Vi skal blot erfare situationen – gribes af den suveræne livsytring og gribes af det moralske fænomen.

Spørgsmål & kritiske bemærkninger til Løgstrup

1. Hvis der er tvivl om hvordan vi skal handle i en given situation (hvis det kan lade sig gøre) – hvordan skal vi så afgøre om handlingen er *god*? Givet at vi ikke kan forklare endsige beskrive, hvad det vil sige at en handling er god?

2. Lidt i samme tråd. Hvis en spontan livsytring f.eks. er barmhjertig – men ikke nødvendigvis er god, hvordan skal vi så skelne – hvilke kriterier skal afgøre, hvornår handlingen er 'etisk ved vejs ende'?

Løgstrups sandsynlige svar: Suveræne livsytringer er altid etisk ved vejs ende!
– men er det et problem?

2.1. Et andet muligt svar her, er Løgstrups henvisning til suspension af livsytringen. Som eks. kan man sige, at livsytringen at tale sandt skal sættes ud af kraft, hvis personen man taler med er nazist, som har til hensigt at dræbe en anden, medmindre man lyver. Livsytringen er stadig suveræn, og suspensionen af den kræver derfor en begrundelse.

Men hvis det kan lade sig gøre, så forekommer det jo, at det moralsk rigtige *ikke* konstitueres af de suveræne livsytringer, det gør et andet hensyn?

3. Hvordan forklarer Løgstrup vores moralske ansvar overfor nødstedte i f.eks. tredjeverdenslande hvis de moralske fænomener kun konstitueres i den moralske erkendelse – i mødet med fænomenet?

4. Hvordan fremmer man de suveræne livsytringer i sin hverdag – er det overhovedet muligt?

5. Hvordan skal uforenelige hensyn til forskellige mennesker håndteres?

6. Hvordan skal vi vide, hvilken handling en bestemt livsytring ville have afstedkommet i det tilfælde, at den udebliver?

7. Hvad er de præcise kriterier for, hvad en livsytring egentlig er?